

Kakor je Nemcom hrast, tako je Slovanom lipa v obče posvečeno drevó. Kakor se oni sponašajo z mogočnim hrastom, ravno tako se sponašamo mi s prijazno lipo. Kako lepo je viditi cerkvico, ktero mogočna stara lipa s svojimi orjaškimi vejami tako rekoč štiti in varuje, da bi se ji kaj žalega ne primerilo. V nekterih krajih ima vsaka cerkev, skoro vsaka hiša svojo lipo. Mnogo krajnih, pa tudi mnogo osebnih imen je po njej izpeljanih, kakor: Lipnica, Lipinjak, Lipnik, Lipež, Lipovšek, Lipič, Lipović i. t. d.

V hladni senci kake stare lipe se zberejo ob nedeljah in praznikih mlade slovenske deklice, ter veselo popevajo, da veselja poderhtuje serce človeku, ki tega ni vajen. Na Horvaškem se snidejo pod lipami selski starašini, ter se posvetujejo o domačih zadevah in poslovi (opravkih). Na Serbskem priderči po opravljeni službi božji pod košato lipo mladež obojega spola, ter pleše svoj omiljeni národní ples „Kolo.“ — Iz lipovega lesa so si stari Slovani svoje Bogove napravljali, in pri Slovencih se še dandanas pogosto sliši poslovica: „Derži se ko lipov Bog“ to je, leseno. Slovenci pripovedujejo, da v lipo kakor tudi v gaber nikoli stréla ne vdari; pod lipo namreč je mati božja s svojo čedo počivala, ko je pred sovražniki bežala; pod gabrom pa je vedrila, ko je deš šel.

Slavni naš Stanko Vraz poje v 45. broji svojih „Djulabij:“

Cvetokitna lipo!
Koje u svom sàrdi
Perun žarkom rukom
Nikoč ne pogàrdi.

V Zagrebu.

A. K. Cestnikov.

Napáke slovenskega pisanja.

Spisal Fr. Levstik.

(Dalje.)

2. Stavkov ne smemo začenjati s pomozniki, ne z okrajšanimi oblikami osebnih zaimen, tudi ne z okrajšano obliko glagolovo: hoteti: „čem, češ, če i. t. d.“ Napek je: „Ga utolažit poiščejo kake sladkarije“; ravno tako tudi: „Čem te oglasiti (sic?) pravi streže“ (ich will dich melden). Druga narečja vselej stavijo te besedice še le za glagol, ako ni pred njim kacega imena, zaimena i. t. d., ki imajo moč, da potegnejo te besedice bliže sebe pred glagol, na pr. „Da se priča i pripovijeda.“ (Vezica: „i“ (und) nima te moči; „in, ino“ jo imata). — Najneukretniše pa je, ako stoji pred velivnikom (imperativom) okrajšana oblika osebnih zaimen: „Ga ujemite in k meni pripeljite!“ Kaj takega se le v knjigah bere; ali govoril gotovo še nihče ni tako, daravno Slovenec ni prevesten pri stavi tih besedic, ker je naš jezik več ali menj ponemčen celó v najbolj skrivni tokávi, in tudi ni vse zlató, kar pada kmetu iz ust. Naslednji stavek gotovo ni za nič, akoravno ga je govorila baba, domá iz kraja, kjer je slovenščina dobro čista: „Oženil se je brezi vsega mojega vedósti.“ Kopitar je djál, da si upa dobiti za vsak naš germanizem dva česka in dva poljska ter dva turcizma v serbskem. Nemogoče ni; ali tajiti pa vender ne moremo, da je naše narečje ravno v stavi svojih besed popačeno in potupjeno skoraj bolj od vsih drugih. *)

Tudi ne bodi pozabljeno, da besedica: „ne“ mora stati vselej pred velivnikom, nikdar za njim. Kosmat germanizem je: „Izverzi me „ne“, namesti: „ne izverzi me!“

*) Tega ne moremo poterditi po vsem; prebiraje mnogotere časnike slovanske si večkrat mislimo, da si tudi našim bratom ravno taka godi in včasih še huja. Vred.

Ali Slovenec vender časi govor začjenja s pomozniki, z okrajšano obliko osebnih zaimen in glagolov: „hoteti“, in sicer:

- a) v skrajšanih stavkih, na pr. „se vé, se zná“, namesti: „to se vé.“ Vzlasti prigovorov je veliko taci: „Kdor ne misli plačati, se ne puli za ceno“ (ta se ne puli). Take izkrajške imajo tudi druga narečja, dasiravno toliko ne, ko mi, na pr. „Čini mi se, bi mi bolje bilo“; namesti: „da bi mi i. t. d.“ „Kakby zralo žitko v poli, by vezdy jaro bilo?“ namesti: „kdy by vezdy i. t. d.“
- b) Kadar je glagol: „biti“ samostojen in ne pomozen, in vzlasti, če ima náglas (nachdruck) na pr. „Ali si moj prijatelj?“ „Sem tvoj prijatelj!“ „Bil je oče, ki je imel tri sine.“
- c) Kadar imajo: „sem, bom, čem“ polno obliko: „jesem, bodem, hočem“. Mi smo izgubili: jesem; v družih narečjih še živí. Serbske pesmi: „Jedni vele: jeste preturio; namesti: „preturio je.“
- d) Časi, kadar stoji mali stavek pred velicima, na pr. „Ko ga vidi, kako tava, mu pomolí verv.“ Serb bi velel: „onda mu pomolí“; ali tudi: „pomolí mu verv“; tudi v našem jeziku bi ne bilo neprijetno: „tedaj mu pomolí.“ Djal bi, da pri nas v taci namerah celi stavki vlečejo te besedice bliže sebe pred glagol ravno tako, kakor smo popred rekli od posameznih bolj važnih členov.

Kadar mali stavek gojzdimo v velicega, moramo staviti okrajšano obliko pomoznega glagola precej za vejico (,), ker ni več v navadi: „jesem, jes i. t. d.“ na pr. „Tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež, je ubit.“ „Otahičanje, ki živé na otoku Otahiti, so lepi ljudje.“ Gotovo bi se terdo glasil: „Tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež, ubit je.“ Premalo svobode v govoru pa nam bi privoščil, kdor bi hotel, da naj vsaki stavek te verste zasuknemo tako-le: „Ubit je tvoj brat Fedor, že od nek-daj malopridnež.“

- e) Kadar vprašamo: „Si vidil mene?“ „Si-li odgovoril?“ Tako je tudi pri drugih Slovanih.

Nemci devajo časi pogoijvni govor (bedingungssatz) v obliko vprašavnega, na pr. „Hat er kein's, macht er ein's“; namesti: „wenn er kein's hat. Tudi naš Prešerin pravi: „češ biti v krajnskih klasikov števili, debelo jo zarobi“; namesti: „ako češ biti i. t. d.“ Mislil sem, da je to le nemškemu jeziku lastno; ali tudi Slovan je vsaj nek-daj tako govoril, če zdaj več ne. Bere se v dveh najstarih odlomcih kraljedvorskega rokopisa, v „snemu“ in „Ljubušinem sudu“:

Staročeski:

„Rozrešite moje vypovedi,
Budete-li u vas po razumu;
Nebudete-li u vas po razumu,
Ustavite ima novy nalez.“

Slovenski:

„Presodite moje si izreke,
Ako bodo po razumu vašem;
Če ne bodo po razumu vašem,
Vstanovite jima novo sodbo.“

Snem:

„I umre-li glava čeledina,
Dieti vse tu zbožiem vjedno vladu.“

„In umre-li glava rodovini,
Vladajo naj vkup blagó otroci.“

(Dalje sledí.)

Národne povesti.

Veseli me iz serca, da sem po raznih svojih spisih v rodoljubih izbudil marljivost za popis národnih povest in vér. Tako sadaj imamo gotove vesti o bitnosti Rojenice, in rad pustim svojo misel, da so Rojenice ednake bitja bile z indiškimi *) Ráginí. Učeni profesor gosp. dr. Klun je v „Oesterr. Blätter für Literatur u. Kunst“ obširniše in

*) Na 13. strani poslednjega lista v sestavku „O Rojenicah“ je brati v 10. verstí „indiškega“ namesti „andiškega“ Vred.

temeljito pisal o Rojenicah, in je tam mojih misel brez vse zabavljivosti omenil. Tako je prav. Od marsiktere povesti ali vere mi je ostalo samo ime iz detinske dōbe, v katerih največ zvemo o narodnih povestih, sadaj, akoravno pogosto vprašujem za eno ali drugo; meni kot duhovniku stare babičke in dedlike ne pripovedajo tako rodovoljno, ker se bojijo, da bi jih kje ostro posvaril. Tega sem se že mnogokrat prepričal.

Tukaj hočem sopet nekoliko povestic in ver priobčiti, kakor se jih spomnim iz mlade dōbe.

Smertna ptica ali smerčnjaka sta pri Slovencih črna žolna in pa čuk. Primeri Ovidievo (Met. 5, 550)

foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus

ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

Če cvetè sveča ali skala, s katero svetijo, pomeni to srečo ali dobiček dnarjev.

Če grablje tako ležijo, da zobe kažejo proti nebu, je to znamenje nesreče.

Kadar toča gré, mečejo iz kuhinje ven na trato burkle, da bi jenjala.

Ob Martinovem se prikaže rada črna baba Kocolica, ktera živini škoduje, zato ni varno na pašo živine gnati.

V moji rojstni okolici je občina Kokolajnsak, poleg pa Galovška. Kocolica pomeni v cerkveno-slovenščini nigella, gal pa v serbsčini črn.

Nekteri ljudi se znajo v verkodlake spremeniti, da so na pol volki na pol ljudi. Verkodlak je izvirniša oblika za vlkodlak = serbsk vukodlak (wolfshaarig).

Kadar smo na Jurjevo pervokrat gnali na pašo, smo pastirji pod gaber poklekili in molili:

Sveti Velko! brani mojo belko,
Sveti Češko, daj ji vime težko,
Sveti Juri, ti pa nam zakuri,
Da' de solnce peklo
Ino maslo teklo.

Velko opominja na Velesa staroslovenskega boga črede, — kaj pa je Češko? Kraj Mure se veli živinski pastir pogostem — Čeh.

Pod gaber smo vsikdar bežali, kadar je gromelo, ker prè v njega ne udari, in zakaj ne? — ker je Devica Maria pod njim počivala.
Davorin Terstenjak.

Potovanje po zahodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne. *)

I.

Predragi prijatelj!

Za-me je ni več radosti, ko potovati po ptujih, zlasti zgodovinsko zanimivih krajih. Že od mladih nog sem iskreno želel viditi in ogledati tisto majhno, toda v zgodovinskem obziru čez vse druge zanimivo okrajno unikraj sredzemeljskega morja proti jugo-izhodu, in preteklo jesen sem Ti pravil, da mislim tje potovati, dasiravno sem že v letih. Kar sem lani mislil, sem doveršil letos.

*) Ta ravno tako podučni kakor mikavni in že željno pričakovani potopis, kateri bode pomnožen z nekterimi dodajki tudi v posebni knjižici na svitlo prišel, so nam blagovolili slavni gosp. prošt s sledečimi besedami poslati, ktere, želijo, naj bojo predgovor potopisu: „Potopis moj, predragi prijatelj! ki bi ga radi bravcom svojim podali, je brez vse slovstvene vrednosti, ker ga nisem za občinstvo, ampak le za nekatere prijatelje spisal, o katerih sem si svest, da mi ne bodo zamerili, če ni spis v vsem lepo uredjen in izversten, kakor bi imel biti. Ker se Vam pa pri vsem tem natisa vreden zdí, Vam rad dovolim, da ga v svoje visoko in občno čislane „Novice“ tiskati daste, in zadovoljen bom, če bo tudi le polovici mnogih Vaših bravcov po volji.
Vaš
Mih. Verne.“

V Terstu 23. decembra 1857.

21. dan sušca nastopim z avstrijskimi romarji dolgo in težavno potovanje. Vreme ni bilo nič kaj ugodno; burja je oestro brila in sneg je naletoval. K sreči pa je bil prvi dan potovanja tudi najhujši.

Ob osmih zjutraj odrinemo na Lloydovem parobrodu „Kalkuta“ iz našega blagega Tersta, in dasiravno je bilo zlo mraz, so bili vendar vsi romarji zunaj na parobrodovem postrešji in so ogledovali radostno prelepo primorje istersko. — Kmali smo vštric K o p r a, ki se krasno kakor otok vzdiguje iz morja — na to pa vštric I z o l e, kjer mi je bival verli zvesti prijatelj, župnik Janez Udine, ki ga je pa kmali potem, ko sem nazaj domú prišel, nemila smert prerano vzela. Bog mu daj večni mir in pokoj! — Čez kake pol ure se nam prikaže P i r a n, zalo mestice o podnožji nekega z oljkami lepo obraščenega hriba na morskem bregu. To mestice, domovina slavnega, godboljubom dobro znanega Tartinita, ima krasen zaliv, ki mu „porto rose“ pravijo, konec zaliva pa — saline, na katerih se iz morske vode sol napravlja. Sol in olje je glavni pridelk Pirančanov; sočivja, žita in vina pa ne pridelujejo menda še za domačo potrebo zadosti. Pri vsem tem je P i r a n, ki šteje čez 9000 duš, eno najpremožniših mest v Istri, ker sta omenjena pridelka, kadar se dobro sponeseta, jako obilna.

Od Tersta do Pirana je zemlja večidel soldanasta, unikraj zaliva pa se kaže precej na široko kamnit svet rodovitne apnéne zemlje. To je nos Salvore, ki me je spomnil nekdanjih hudih prepиров med papeži in posvetnimi vladarji evropskimi, posebno pa med Friderikom I. ali Rudečobradcom in papežem Aleksandrom III. Car se je na Laškem čversto ponašal in papež pobegne pred njim v Benetke. Vse zgornje Laško je v orožji zoper cara in tudi Benečani potegnejo s papežem, ter otepejo pri salvorskem nosu Friderikovo brodovje in mu sina ujamejo. Vsled te zmage na morji in še neke druge na suhem je car prisiljen, s papežem leta 1177 v Benetkah mir storiti.

Unikraj salvorskega nosa, kjer nima burja več tolike moči, stoji Benetkam ravno nasproti majhno mestice U m a g o — in kake dve uri dalje C i t t a n u o v a ali N o v o m e s t o. Med obema mesticama se vidi v notranjem na zalem hribu, ki lepo plodno ravnino meji, isterski lepovid — B u j e.

Za Novem mestom se izliva v jadransko morje najvažniša isterska reka K v i e t o, ki delí teržaško škofijo od p o r e č k e.

Kake dve uri od Novega mesta proti jugu stoji P o r e č (Parenzo), prijazno mestice z jako lepo stolno cerkvo — in še kake dve uri dalje R o v i n j (Rovigno), največje mesto v Istri, ki naj več dobrega olja pridelujejo. Mesto šteje blizo 11,000 duš in je sedež deželne sodnije.

Kmali potem se zagledajo mnogoverstne terdnjave okrog P o l e — stolpi, kakoršne si je nadvojvoda Maksimiljan Esteski izmislil. P o l e pa ž njenimi starovinami — Avgustovim tempelnom, zlatimi vratmi in krasnim velikanskim glediščem — ni viditi, ker konec dolzega zavitega zaliva stoji. P o l a bo v kratkem prva morska terdnjava jadranskega morja, kakor je brodovju od nekdanj narbolje zavetje.

Primorje istersko ni nikjer visoko: pri vsem tem pa se niža konec Istre čedalje bolj tako, da se vidi svetilnik, ki so ga napravili tergovavci ladjam v varstvo na južnem koncu lepe isterske okrajne, kakor da bi vsred vode samotni stal.

I s t r a, ena nar manjših okrajin cesarstva avstrijskega, ki smo jo posebno dobro vidili, ko smo se iz Aleksandrije v toplem jasnem vremenu spet domú peljali, je pač prijetna, lepa in rodovita deželica in je vsem romarjem jako dopadla. Škoda, da jo suša prepogostoma tare! To pa izhaja od tod, da cela okrajina nima razun U č k e (Monte Maggiore) blizo Reke nobenega visokega hriba, ki